

Badanie potrzeb informacyjnych podmiotów funkcjonujących w obszarze polityki społecznej województwa podlaskiego

Wojewódzki Urząd Pracy w Białymstoku

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Wykonawca badania:

ul. Żeromskiego 2/2
10-351 Olsztyn
www.generalprojekt.pl

Redakcja naukowa:

Monika Jaroszevska
Joanna Tomczyk

Zespół autorski:

dr Lidia Domańska
Aneta Sieklicka
Milena Opęchowska
Izabela Bednarczyk

Recenzent

dr Marek Szturo

Copyright by Wojewódzki Urząd Pracy w Białymstoku
Białystok 2010

Badanie zostało przeprowadzone w ramach projektu:
Podlaskie Obserwatorium Polityki Społecznej

Współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013, Priorytetu VII Promocja Integracji Społecznej, Działania 7.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej Poddziałanie 7.2.1 Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym,

www.up.podlasie.pl

Spis treści

Wprowadzenie	4
Metodologia badań	5
Cele badania	5
Sposób dotarcia do respondenta	6
Analiza desk research	7
Główne wyniki badania	8
Grupy społeczne i ich problemy w pracy badanych instytucji	8
Ocena dostępnych informacji	8
Identyfikacja trudności w dostępie do informacji	9
Informacja oraz luki informacyjne w badanych instytucjach	9
Istniejące od dawna niezdiagnozowane problemy społeczne	10
Niezdiagnozowane nowe problemy społeczne	10
Problemy społeczne wymagające cyklicznej aktualizacji danych	11
Problemy społeczne wymagające najpilniejszego rozpoznania	11
Preferowane formy prezentacji danych	11
Współpraca z innymi instytucjami	11
Główne wnioski z zogniskowanych wywiadów grupowych	12
Zagadnienia dotyczące polityki społecznej w regionie, które są nierozpoznane lub występują w nich niedobory informacyjne.	12
Informacje wykorzystywane w związku z wykonywaniem obowiązków	12
Obszary tematyczne badań, które powinny być prowadzone przez Podlaskie Obserwatorium Polityki Społecznej	13
Mechanizmy wymiany informacji i współpracy pomiędzy instytucjami działającymi na szczeblu regionalnym	14
Analiza desk research	16
Rekomendacje	17
Rekomendowane obszary badawcze	20

WPROWADZENIE

Wykluczenie społeczne jednostek i grup jest jednym z najważniejszych problemów społecznych, który dotyka zarówno cały kraj jak i województwo podlaskie. Głównym sposobem na poprawę sytuacji grup wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem jest integracja społeczna i zawodowa. Brak aktualnej i rzetelnej wiedzy, niedostateczne rozwiązywanie problemów społecznych oraz niewystarczające zdiagnozowanie przyczyn i mechanizmów ich powstawania utrudnia podejmowanie działań na rzecz integracji zawodowo-społecznej, powoduje małą skuteczność działań, a w konsekwencji przyczynia się do nieefektywnego wykorzystywania środków publicznych.

Projekt systemowy „**Podlaskie Obserwatorium Polityki Społecznej**” jest odpowiedzią na niewystarczające rozpoznanie problemów społecznych w województwie podlaskim. Głównym celem projektu jest zaspokojenie potrzeb informacyjnych podmiotów funkcjonujących w obszarze polityki społecznej w województwie podlaskim: instytucji pomocy i integracji społecznej oraz ich partnerów społecznych i gospodarczych poprzez prowadzenie, publikowanie i upowszechnianie badań i analiz z zakresu polityki społecznej do dnia 31.12.2013 r.

Pierwszym z zadań POPS jest identyfikacja potrzeb informacyjnych podmiotów funkcjonujących w obszarze polityki społecznej mająca na celu zidentyfikowanie deficytów informacyjnych oraz określenie zapotrzebowania na informację. W tym celu zostało przeprowadzone niniejsze badanie pt „**Badanie potrzeb informacyjnych podmiotów funkcjonujących w obszarze polityki społecznej województwa podlaskiego**”.

METODOLOGIA BADAŃ

„Badanie potrzeb informacyjnych podmiotów funkcjonujących w obszarze polityki społecznej województwa podlaskiego”, którego wyniki prezentuje niniejszy raport, miało charakter ilościowy oraz jakościowy. W celu zdiagnozowania luk informacyjnych oraz obszarów tematycznych, które powinny zostać objęte badaniami przez Podlaskie Obserwatorium Polityki Społecznej zastosowany został wywiad pisemny, który zrealizowany był za pomocą techniki, jaką jest ankieta pocztowa. Wyniki badania ilościowego zostały podsumowane poprzez zogniskowany wywiad grupowy (FGI).

Kwestionariusz ankiety pocztowej został rozesłany do celowo dobranych podmiotów pomocy i integracji społecznej działających na terenie województwa podlaskiego (**N=394**):

- głównych jednostek pomocy społecznej,
- podmiotów z obszaru trzeciego sektora,
- podmiotów ekonomii społecznej.

Wyniki badania ilościowego pozwoliły na wyłonienie ogólnych luk informacyjnych i obszernych szczegółowych katalogów problemów badawczych. Wymieniane przez respondentów tematy badawcze, zostały ocenione pod kątem użyteczności dla instytucji działających w obszarze polityki społecznej na terenie województwa podlaskiego, poprzez przeprowadzone **zogniskowane wywiady grupowe** (FGI).

FGI zostały przeprowadzone podczas sześciu sesji, w których udział wzięli dobrani celowo przedstawiciele instytucji działających w obszarze polityki społecznej. Wśród uczestników byli zarówno reprezentanci instytucji sektora publicznego, jak i organizacji pozarządowych. Uczestników spotkań dobierano w ten sposób, aby reprezentowali oni różne regiony województwa podlaskiego i różne typy instytucji.

Wyjątkiem była ostatnia grupa – spotkanie podsumowujące, w której skład wchodził przedstawiciele instytucji regionalnych, wyróżnionych ze względu na specyfikę ich doświadczeń i oczekiwań informacyjnych.

Cele badania

Głównym celem badania ankietowego było zgromadzenie informacji będących punktem wyjścia dla dalszych prac badawczych i analitycznych prowadzonych przez Podlaskie Obserwatorium Polityki Społecznej. Wyniki niniejszego badania pozwoliły na:

- wyłonienie obszarów tematycznych, które zostaną zrealizowane przez zespół Obserwatorium,
- ocenę istniejących źródeł pozyskiwania informacji,

- identyfikację trudności w dostępie do informacji,
- identyfikację problemów społecznych, w tym nowych, które są słabo rozpoznane i wymagają szczegółowej, pogłębionej i wielowymiarowej analizy,
- identyfikację problemów społecznych, w stosunku do których konieczne jest cykliczne zdobywanie informacji,
- określenie preferowanej formy dystrybucji informacji przez Obserwatorium.

Sposób dotarcia do respondenta

Kwestionariusz ankiety został rozesłany do 394 podmiotów pomocy i integracji społecznej na terenie województwa podlaskiego, w tym do:

- **głównych jednostek pomocy społecznej** – w tym celu została wykorzystana baza adresowa PCPR i OPS Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku sporządzona w oparciu o dane „Bilansu potrzeb w zakresie pomocy społecznej 2010”,
- **podmiotów z obszaru trzeciego sektora** (organizacje pozarządowe) – w tym celu skorzystano z listy tego typu instytucji, która zamieszczona jest na stronie internetowej www.wrotapodlasia.pl,
- **podmiotów ekonomii społecznej** – według bazy danych, która zamieszczona jest na portalu organizacji pozarządowych – w województwie podlaskim funkcjonuje jedno Centrum Integracji Społecznej, natomiast nie występują w regionie takie instytucje jak zakłady aktywności zawodowej. Dane zamieszczone na stronie Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych wykazują, że w regionie zlokalizowane są 4 spółdzielnie socjalne.

Wybór ankiety rozsyłanej został podyktowany założeniem, iż w przypadku respondentów instytucjonalnych poziom zwrotów będzie bardzo wysoki. Przeświadczenie to wynikało ze specyfiki badania, którego tematyka była z założenia interesująca dla respondentów, gdyż dotyczyła problemów, z jakimi spotykają się w swojej pracy. Wykonawca uznał, iż w takiej sytuacji respondent będzie zmobilizowany do udzielenia odpowiedzi i odesłania ankiety pod wskazany adres. Niestety założenie to nie sprawdziło się, głównie w przypadku organizacji z obszaru trzeciego sektora oraz podmiotów ekonomii społecznej. Uzupełnienie ankiety przez jednostki organizacji pomocy społecznej także okazało się częściowe, mimo przypominającego e-maila oraz prośby skierowanej telefonicznie przez wykonawcę badania. Ogólny poziom zwrotów rozesłanych ankiet wyniósł 49,2%.

W przypadku OPS poziom zwrotów wyniósł 89,8%, co oznacza, że otrzymano 106 wypełnionych ankiet. W przypadku PCPR odpowiedziało 12 jednostek (85,7%). Najniższy poziom zwrotu uzyskano od podmiotów z obszaru trzeciego sektora (30,5% - 76 wypełnionych ankiet).

W badaniu nie wzięły udziału żaden z podmiotów ekonomii społecznej istniejący na terenie województwa podlaskiego. Tego typu instytucji w regionie jest bardzo mało, tak więc

prawdopodobieństwo wzięcia udziału jest zasadniczo mniejsze niż w przypadku instytucji, który o wiele więcej. Pomimo ponawianych prób dotarcia, nie udało się zrealizować badań z tymi instytucjami.

W związku z powyższym w badaniu ilościowym wzięło udział 118 jednostek organizacji pomocy społecznej (106 OPS, 12 PCPR) oraz 76 podmiotów z obszaru trzeciego sektora (**N=194**).

Kolejnym etapem badania było przeprowadzenie zogniskowanych wywiadów grupowych. Respondenci do wywiadów fokusowych zostali zaproszeni na spotkania, które były tak zaplanowane, aby zapewnić większą frekwencję (sesje odbywały się w kilku miastach województwa, po to aby respondenci mieli ułatwiony dostęp na spotkanie). Do przedstawicieli instytucji działających w obszarze polityki społecznej zostały wystosowane specjalnie przygotowane na ten cel zaproszenia, w których były zawarte podstawowe informacje o projekcie i spotkaniu. Podane zostały również dane kontaktowe do Wykonawcy, po to by osoby zaproszone mogły potwierdzić przybycie na spotkanie. W związku z brakiem potwierzeń obecności przedstawicieli poszczególnych instytucji na zaplanowanych fokusach, Wykonawca sam kontaktował się z respondentami w celu potwierdzenia przybycia.

Analiza desk research

Na potrzeby niniejszego badania Wykonawca przeprowadził również analizę danych wtórnych, której głównym celem było:

- zidentyfikowanie i stworzenie wykazu już istniejących opracowań i publikacji dotyczących problematyki społecznej (w szczególności odnoszących się do województwa podlaskiego),
- weryfikacja potrzeb informacyjnych podmiotów działających w obszarze polityki społecznej województwa podlaskiego pod kątem już istniejących opracowań i zrealizowanych badań.

GŁÓWNE WYNIKI BADANIA

Grupy społeczne i ich problemy w pracy badanych instytucji

Problemy, którymi zajmują się badane instytucje, zależą od ich profilu. Badanie wykazało, iż instytucje w zróżnicowanym stopniu pomagają różnym kategoriom społecznym. Działania jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, w szczególności ośrodków pomocy społecznej, odpowiadają na potrzeby wielu grup zagrożonych wykluczeniem i realizują liczne zadania wynikające głównie z ustawy o pomocy społecznej. Natomiast organizacje pozarządowe podejmują zazwyczaj działania na rzecz pomocy konkretnej grupie wykluczonej bądź zagrożonej wykluczeniem społecznym. Taką grupę stanowią najczęściej osoby niepełnosprawne, osoby żyjące w ubóstwie bądź przewlekle chore.

Najczęściej wskazywaną grupą wymagającą pomocy ze strony instytucji są, w świetle wyników badania, niepełnosprawni. Oprócz osób niepełnosprawnych, do głównych adresatów działań badanych instytucji zaliczyć należy (według częstotliwości wskazań) rodziny wielodzietne, osoby starsze, żyjące w ubóstwie i przewlekle chore.

Ocena dostępnych informacji

Respondenci będący przedstawicielami podmiotów pomocy i integracji społecznej w badaniu, zostali poproszeni o ocenę (na skali pięciopunktowej) dostępnych informacji dotyczących grup społecznych zagrożonych wykluczeniem pod względem trzech kryteriów:

- jakości merytorycznej informacji – średnia ocena 3,60,
- dostępności informacji – średnia ocena 3,62,
- aktualności informacji – średnia ocena 3,61.

Na podstawie dokonanej analizy statystycznej można stwierdzić, iż ogólna ocena dostępnych informacji na temat grup zagrożonych wykluczeniem społecznym jest średnia. Zarówno ocena jakości merytorycznej informacji, dostępności jak i aktualności nie przekroczyła średniej 4,0.

Stosunkowo najlepiej zostały ocenione (łącznie oceny trzech wyżej wymienionych kryteriów) informacje dotyczące danych na temat osób długotrwale bezrobotnych, co wiąże się zapewne z powszechnością tego typu informacji, opracowywanych oraz zamieszczanych na stronach internetowych powiatowych urzędów pracy oraz wojewódzkich urzędów pracy. Dobrze zostały także ocenione dane dotyczące rodzin wielodzietnych. Pod względem jakości merytorycznej oraz aktualności najgorzej zostały ocenione dane na temat osób przewlekle chorych, natomiast pod względem dostępności informacji na temat ofiar przemocy w rodzinie.

Identyfikacja trudności w dostępie do informacji

Znaczne zapotrzebowanie na informacje z obszaru polityki społecznej nie idzie w parze z dostępem do takich danych. Badane instytucje zgłaszają trudności w dostępie do informacji o problemach grup zagrożonych wykluczeniem społecznym. W badaniu potrzeb informacyjnych pytano o następujące przyczyny owych trudności w dostępie do informacji:

- formalno-prawne przeszkody,
- nieformalne przeszkody,
- odpłatność za korzystanie z informacji,
- problemy z identyfikacją źródeł informacji,
- trudności z interpretacją danych.

Badane instytucje, uwzględniając wszystkie wyżej wymienione wymiary, najczęściej wskazują na trudność w dostępie do informacji odnoszących się do sytuacji osób niepełnosprawnych, przemocy w rodzinie, osób chorujących psychicznie, osób starszych oraz dzieci i młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym.

Największe trudności w dostępie do informacji pod względem formalno-prawnym występują w przypadku danych o osobach niepełnosprawnych, chorujących psychicznie oraz o ofiarach przemocy w rodzinie. Nieformalne przeszkody w dostępie do informacji, stanowiły główny czynnik utrudniający zdobycie informacji o osobach niepełnosprawnych, ofiarach przemocy w rodzinie oraz o osobach uzależnionych od alkoholu. Odpłatność informacji jako przeszkoda dotyczyła dostępu do danych na temat niepełnosprawności i osób starszych. Trudności z identyfikacją źródeł informacji dotyczą najczęściej osób niepełnosprawnych oraz dzieci i młodzieży zagrożonych wykluczeniem społecznym. Przedstawiciele badanych instytucji najczęściej zgłaszali problemy z interpretacją danych na temat osób starszych i niepełnosprawnych.

Informacja oraz luki informacyjne w badanych instytucjach

Informacje o problemach społecznych są wykorzystywane przez badane instytucje w realizacji wielorakich zadań. Jednostki pomocy społecznej dane dotyczące grup zagrożonych wykluczeniem społecznym w dużej mierze wykorzystują do realizacji zadań określonych w ustawie o pomocy społecznej oraz do przyznawania pomocy finansowej i świadczeń pieniężnych osobom z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym. W badanych podmiotach stosunkowo popularna jest także postawa zapoznawania się z danymi dotyczącymi zagrożonych grup społecznych w celu znalezienia możliwości przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Natomiast organizacje pozarządowe wykorzystują zbierane informacje przeważnie do prowadzenia działalności wspomagającej osoby

zagrożone wykluczeniem społecznym (np. zaspokajanie potrzeb materialnych osób potrzebujących, organizację zajęć terapeutycznych oraz organizację spotkań, warsztatów, czy szkoleń).

Respondenci mieli także okazję by wskazać te obszary tematyczne, które ich zdaniem powinny zostać objęte badaniami oraz analizami. Największy odsetek badanych podał propozycję dotyczącą diagnozy barier architektonicznych jakie napotykają w codziennym funkcjonowaniu osoby niepełnosprawne oraz problemów osób starszych.

W przeprowadzonego badania wynika, iż największe luki informacyjne dotyczą następujących tematów:

- ✓ niepełnosprawność,
- ✓ przemoc w rodzinie,
- ✓ bezdomność,
- ✓ alkoholizm,
- ✓ choroby psychiczne
- ✓ bezrobocie,
- ✓ dzieci i młodzież zagrożone wykluczeniem społecznym,
- ✓ narkomania.

Najczęstszymi, wymienianymi przez respondentów przyczynami niedoborów informacyjnych są:

- ✓ brak aktualnych, łatwo dostępnych danych,
- ✓ trudność zdefiniowania problemu,
- ✓ brak przepływu informacji/współpracy między instytucjami.

Istniejące od dawna niezdiagnozowane problemy społeczne

Luki informacyjne w zakresie problemów społecznych, które istnieją od dawna, wynikają w dużej mierze z braku rzetelnej diagnozy tych zjawisk. Niezdiagnozowane zjawiska społeczne dotyczą przede wszystkim tych problemów, które z racji swojej specyfiki stanowią trudny oraz złożony temat badawczy. Są to: alkoholizm, niepełnosprawność, bezrobocie, przemoc w rodzinie i ubóstwo.

Niezdiagnozowane nowe problemy społeczne

Luki informacyjne pojawiają się także w obszarze nowych problemów społecznych. Aby określić możliwości skutecznego zapobiegania negatywnym skutkom nowych problemów społecznych konieczne jest przeprowadzenie wielowymiarowej oraz rzetelnej diagnozy nowo-występujących zjawisk. Do niezdiagnozowanych nowych problemów społecznych należą w głównej mierze: uzależnienie od nowych środków odurzających, przemoc rówieśnicza, która przejawia się głównie w agresji występującej w szkołach oraz uzależnienia cywilizacyjne (w skład których wchodzi przede wszystkim uzależnienie od Internetu, telefonów komórkowych i od hazardu).

Problemy społeczne wymagające cyklicznej aktualizacji danych

Zdaniem badanych większość informacji na temat istniejących problemów społecznych wymaga cyklicznej aktualizacji. Stale podkreślany przez respondentów był brak aktualnych danych na temat przemocy w rodzinie, alkoholizmu, bezrobocia i narkomanii.

Problemy społeczne wymagające najpilniejszego rozpoznania

W ankiecie zapytano również o te problemy, które, biorąc pod uwagę przede wszystkim bieżące potrzeby informacyjne instytucji, wymagają najpilniejszego rozpoznania. Odpowiedzi na to pytanie w części pokrywały się z poprzednimi pytaniami.

Bezrobocie, a szczególnie bezrobocie długotrwałe, wśród absolwentów oraz wśród kobiet pozostających poza rynkiem pracy, jest tym problemem, który należy stosunkowo szybko i dogłębnie zdiagnozować. Następnie respondenci wskazywali na problem przemocy w rodzinie oraz uzależnienia cywilizacyjne, które są „nowym” zjawiskiem, wymagającym szybkiego zdiagnozowania.

Preferowane formy prezentacji danych

Udostępnianie oraz prezentacja danych mających na celu uzupełnienie luk informacyjnych przybiera różne formy. Ankietowani preferują w pierwszej kolejności szkolenia, podczas których będą prezentowane dane i przekazywane informacje. Dobrymi sposobami udostępniania danych są również: konferencje oraz rozpowszechnianie raportów z badań zawierających zarówno analizę jak i interpretację wyników w formie internetowej, jak i drukowanej.

Współpraca z innymi instytucjami

Nawiązywanie kontaktów z innymi instytucjami w celu zdobycia informacji odnośnie grup zagrożonych wykluczeniem społecznym jest zjawiskiem popularnym wśród badanych instytucji. Najczęściej wskazywanymi instytucjami, z którymi kontaktują się badane podmioty są Powiatowe Urzędy Pracy, Policja i kuratorzy sądowi. To od tych jednostek badane podmioty najczęściej uzyskują informacje niezbędne przy określaniu sytuacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Zdaniem respondentów, aby usprawnić mechanizmy przepływu i wymiany informacji pomiędzy instytucjami należałoby zapewnić lepszy przepływ informacji między nimi oraz wprowadzić ogólnodostępną, jednolitą bazę danych.

GŁÓWNE WYNIOSKI Z ZOGNISKOWANYCH WYWIADÓW GRUPOWYCH

Zagadnienia dotyczące polityki społecznej w regionie, które są nierozpoznane lub występują w nich niedobory informacyjne.

- ✚ Do najczęściej wymienianych, przez osoby, które wzięły udział w badaniu fokusowym, problemów w zakresie niedoborów informacyjnych zaliczyć można problem niepełnosprawności (zarówno fizycznej jak i psychicznej). Respondenci wskazują na brak jednolitego systemu informującego o ilości osób niepełnosprawnych, ich strukturze, nadawania i badania stopni niepełnosprawności. Ponadto kwestią dyskusyjną jest także jakość i aktualność tych danych.
- ✚ Słabo zdiagnozowany problem to także uzależnienia młodzieży – alkohol, narkotyki, czy też inne środki odurzające (tzw. dopalacze). Używanie tzw. dopalaczy przez młodych ludzi to problem stosunkowo młody, w związku z czym uzupełnienie tych informacji byłoby oczekiwane w najbliższym czasie.
- ✚ Stosunkowo nowym problemem społecznym, z którym wiążą się niedobory informacyjne, stanowi sieroctwo migracyjne. Wśród odpowiedzi pojawiał się także niedobór informacji w kwestiach ubóstwa oraz przemocy w rodzinie. Niedostateczna informacja jest zarówno w zakresie skali tych zjawisk (często nierejestrowane przez odpowiednie instytucje), jak i stopnia wykorzystania pomocy, która została udzielona potrzebującym.
- ✚ Respondenci wskazywali na trudności w uzyskaniu informacji o osobach przewlekle chorych, osobach starszych, rodzinach wielodzietnych, a także o osobach długotrwale bezrobotnych. Uczestnicy wywiadu podnosili problem znikomego przepływu informacji pomiędzy instytucjami, które na co dzień w sferze pomocy socjalnej powinny ze sobą współpracować.

Informacje wykorzystywane w związku z wykonywaniem obowiązków

- ✚ Aby prawidłowo realizować działania jednostek pomocowych, niezbędne jest uzyskanie jak największej liczby informacji. Ich źródła, dostępność i jakość nie zawsze była oceniana pozytywnie przez ankietowanych. Uczestnicy wywiadu podkreślali, iż najczęstszym i zarazem najbardziej wiarygodnym źródłem informacji są bezpośrednie kontakty i rozmowy z ludźmi. Jednym z ważniejszych sposobów pozyskania informacji jest wywiad środowiskowy, również bezpośredni kontakt z osobami, które zgłaszają się do instytucji. Innym źródłem informacji, na które wskazywali respondenci to dane, które można uzyskać w innych instytucjach pomocowych. W zależności od realizowanych przez daną instytucję działań, rolę informatora pełnią: policja, pedagog szkolny, kurator sądowy, ZUS, KRUS, Powiatowe Centrum Pomocy

w Rodzinie, urzędy miast, starostwa powiatowe, Straż Miejska, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej. Ponadto istotnym źródłem informacji jest także Internet.

- ✚ Dostępność danych oceniana jest na różnym poziomie. Współpraca z instytucjami w zakresie wymiany informacji jest oceniana raczej pozytywnie. Problemem na który wskazywali uczestnicy wywiadu jest nadmierna biurokratyzacja i formalizacja kontaktów. Jednak w zakresie ustawowych informacji system funkcjonuje prawidłowo. Większy kłopot pojawia się w sytuacji, gdy niezbędne informacje wymagają czasu i pracy na ich uzyskanie. Wówczas bardzo pomocnym czynnikiem stają się kontakty nieformalne.

Obszary tematyczne badań, które powinny być prowadzone przez Podlaskie Obserwatorium Polityki Społecznej

Respondentom w badaniu fokusowym przedstawione zostały obszary tematyczne badań, które wyłonione zostały na podstawie badań ankietowych. Zadaniem respondentów było wskazanie, które z nich powinny być realizowane przez Podlaskie Obserwatorium Polityki Społecznej. Na zaprezentowanej liście pojawiły się takie obszary, jak:

- przemoc w rodzinie, ofiary przemocy w rodzinie,
- bezrobocie i związane z nimi zagrożenie wykluczeniem społecznym, bezrobocie kobiet,
- niepełnosprawność, osoby niepełnosprawne na rynku pracy,
- ubóstwo,
- alkoholizm, nadużywanie alkoholu wśród młodzieży,
- bezdomność,
- nadużywanie środków odurzających, uzależnienie od środków odurzających, nadużywanie środków odurzających wśród młodzieży,
- osoby chore, w tym chore psychicznie,
- osoby samotne,
- osoby starsze.

- ✚ Zdaniem respondentów wszystkie obszary badawcze są istotne z punktu widzenia realizowanych zadań przez wybrane instytucje. Uczestnicy wywiadu podkreślali, iż trudno jest wybrać te najbardziej priorytetowe. Mimo to ankietowani szczególnie zwracali uwagę na problem bezrobocia – ze szczególnym uwzględnieniem bezrobocia kobiet. Generalnie problem bezrobocia jest mocno skorelowany z zagrożeniem wykluczenia społecznego, zwłaszcza u osób długotrwale bezrobotnych, osób niepełnosprawnych, czy też osób samotnie wychowujących dziecko. Odpowiednie zasoby informacyjne pozwoliłyby na właściwą identyfikację zagrożeń oraz efektywne działania w tym zakresie. Ponadto ważnym obszarem wskazywanym przez respondentów to osoby chore, w tym osoby chore psychicznie. Jest to

temat, który wciąż wymaga wielu badań i działań ze strony instytucji pomocowych. Szczególną uwagę respondenci zwracali także na kwestie przemocy i ofiar przemocy w rodzinie, bezrobocie związane z rodziną, ubóstwo oraz alkoholizm – również nadużywanie alkoholu przez dzieci i młodzież. Bardzo często te problemy są ze sobą powiązane, pojawienie się jednego problemu generuje pozostałe, dlatego też potrzeby te powinny zostać potraktowane kompleksowo. Należy zauważyć, iż obszar badawczy, na który wskazywali ankietowani był uzależniony od instytucji jaką reprezentował respondent. Przedstawiciele wskazywali na te problemy, które były związane z funkcjonowaniem ich jednostek.

- ✚ Ankietowanym trudno jest określić stopień ważności problemów społecznych, którymi się zajmują. Wskazywali na wzajemne powiązania problemów społecznych, na konsekwencje jakie rodzą poszczególne problemy. Pojawiły się głosy, które w sposób priorytetowy traktowały alkoholizm oraz wszelkiego rodzaju używki i wszystkie konsekwencje społeczne z nim związane. Zwracano uwagę na to, że identyfikacja zjawisk związanych z używkami jest zdecydowanie trudniejsza niż w przypadku alkoholizmu. Ponadto problemem, na który warto zwrócić uwagę Obserwatorium jest przemoc w rodzinie. Pojawiły się głosy wskazujące na problemy najmłodszych z perspektywy szerokiego wachlarza potrzeb socjalnych. Pomoc dzieciom i młodzieży może pozytywnie wpłynąć na ograniczenie kłopotów socjalnych tych osób w późniejszych okresach życia. Zwracano także uwagę na temat bezdomności w powiązaniu z problemem ubóstwa, a także niepełnosprawności.

Mechanizmy wymiany informacji i współpracy pomiędzy instytucjami działającymi na szczeblu regionalnym

- ✚ Brak wspólnej bazy danych, rejestrów umożliwiających identyfikację skali problemu wpływa na działania służb i instytucji pomocowych. Respondenci wskazywali także na potrzebę większej współpracy służb pomocowych w realizacji działań polityki socjalnej. Zwracali uwagę na niezbyt efektywne funkcjonowanie zespołów interdyscyplinarnych. Uczestnicy badania byli zgodni co do faktu, iż koordynacja i możliwość współpracy różnego rodzaju służb w zakresie wymiany informacji, warunkuje prawidłowe funkcjonowanie polityki społecznej w danej społeczności.
- ✚ W zakresie informacyjnym narzuconym ustawowo generalnie nie ma większych problemów. Pojawiają się one gdy potrzebne są dodatkowe informacje lub takie, które wymagają zestawienia danych pochodzących z różnych źródeł. Ponadto problemem jest terminowość otrzymywanych informacji. Z uwagi na formalny charakter uzyskiwania danych, czas ich otrzymania może w niektórych przypadkach się wydłużać. Respondenci zwracali uwagę także na jakość otrzymywanych informacji. Zdarzały się sytuacje, zwłaszcza przy uzyskiwaniu informacji niestandardowej, że ich przydatność pozostawiała wiele do życzenia. Uczestnicy wywiadu zwracali uwagę na niedostatek bieżących badań i opracowań. Dla poprawnego

funkcjonowania instytucji niezbędne są informacje, które pomogą rozwiązywać bieżące problemy i podejmować odpowiednie do zaistniałej sytuacji działania.

- ✚ W celu poprawy mechanizmów wymiany informacji zaproponowano uczestnikom wywiadu stworzenie systemu zarządzania zasobami informacyjnymi, który w swych zasobach będzie posiadał niezbędne do pracy dane. Respondenci poproszeni zostali o przedstawienie swoich sugestii dotyczących działania takiego systemu. Zagadnienie to spotkało się generalnie z aprobatą większości badanych. Sporadycznie pojawiły się głosy poddające w wątpliwość prawidłowe funkcjonowanie tego typu rozwiązania. Respondenci zwracali uwagę na kwestie aktualizacji zawartych tam informacji (obecnie wielokrotnie pojawia się problem z aktualizacją danych kontaktowych na stronach internetowych instytucji). Również kwestie związane z ochroną danych osobowych budziły pewne obawy. Niewątpliwie, internetowy kanał dystrybucji informacji, w opinii uczestników wywiadu, byłby najskuteczniejszym sposobem gromadzenia i udostępniania wszelkich danych. Ważną rolę powinni pełnić sami beneficjenci danych tego systemu, ponieważ to właśnie oni będą współautorami zawartych tam informacji. Od ich odpowiedzialności i rzetelności uzależniona będzie jakość informacji zamieszczonych na platformie. Oczywiście bardzo ważnym czynnikiem warunkującym sukces takiego systemowego rozwiązania jest zaangażowanie się wszelkich służb, które mają styczność z działalnością sektora pomocy społecznej w szerokim zakresie. Koordynacja i współpraca różnych jednostek ma szanse wypracować w pełni efektywny portal informacyjny z zakresu problematyki społecznej województwa podlaskiego.
- ✚ Respondenci podkreślali, że na dzień dzisiejszy są w stanie gromadzić wszelkie niezbędne informacje w celu stworzenia biblioteki zasobów informacyjnych. Jednocześnie zwracali uwagę na konieczność opracowania poprawnej konstrukcji całego systemu pod względem funkcjonalnym i prawnym.

ANALIZA DESK RESEARCH

Analiza danych zastanych wykazała, jakie są najważniejsze cele, które powinny być realizowane przez podmioty działające w obszarze polityki społecznej. Zarówno Wojewódzka Strategia Polityki Społecznej na lata 2010-2018, jak i strategie rozwiązywania problemów społecznych poszczególnych powiatów regionu, wykazują pewną spójność. Potwierdza to badanie potrzeb informacyjnych instytucji działających w obszarze polityki społecznej przeprowadzone w 2009 r. przez Obserwatorium Integracji Społecznej w Białymstoku.

Wyznaczone przez podmioty polityki społecznej cele priorytetowe wskazują na te obszary problemowe, które wymagają największej uwagi, a tym samym dogłębnej diagnozy – analiza powyżej wskazanych dokumentów pozwala na wyodrębnienie czterech podstawowych obszarów problemowych:

Trzy wskazane obszary badawcze, które wymagają dogłębnego zdiagnozowania – rodzina, bezrobocie, ubóstwo – łączą się ze sobą. Działania zmierzające do poprawy bytu rodzin czy przeciwdziałania ich dysfunkcjonalności wiążą się bezpośrednio z m.in. ubóstwem, które jest wynikiem bezrobocia. Natomiast niepełnosprawność wiąże się zarówno z trzema w/w obszarami, jak i z wieloma innymi problemami, jakie dotyczą osoby niepełnosprawne.

REKOMENDACJE

- ✚ Badane instytucje udzielają wsparcia różnym grupom zagrożonym wykluczeniem społecznym w różnym zakresie. Zakres oraz rodzaj świadczonej pomocy zależy w dużej mierze od charakteru poszczególnych podmiotów objętych badaniem. Usługi pomocowe w największym zakresie świadczą Ośrodki Pomocy Społecznej, których beneficjentami są największe i najbardziej zróżnicowane kategorie społeczne, począwszy od osób niepełnosprawnych, przez osoby długotrwale bezrobotne, rodziny wielodzietne, aż po ofiary przemocy w rodzinie. Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie świadczą usługi skierowane głównie do osób niepełnosprawnych, ofiar przemocy w rodzinie oraz dzieci i młodzież wychowujące się poza rodziną, natomiast organizacje pozarządowe skupiają swoje wysiłki na niesieniu pomocy w zasadzie przede wszystkim osobom niepełnosprawnym.

Badane instytucje w dużej mierze podejmują działania na rzecz poprawy sytuacji osób z trzech zagrożonych wykluczeniem kategorii społecznych: **osób niepełnosprawnych**, **rodzin wielodzietnych** oraz **osób starszych**.

- ✚ Biorąc pod uwagę deklaracje wszystkich ankietowanych można zauważyć, że zdecydowanie największa pomoc jest skierowana do grupy osób niepełnosprawnych. Dlatego zasadne wydaje się przeprowadzenie pogłębionej i wielostronnej analizy sytuacji dotkniętych niepełnosprawnością. Pomoże to w ustaleniu skali zjawiska, które jak dotąd nie zostało dobrze rozpoznane z uwagi na brak istnienia jednolitej i komplementarnej bazy danych odnośnie niepełnosprawności. Obszary badawcze odnośnie niepełnosprawności, które powinny zostać zbadane to:
 - bariery architektoniczne w codziennym funkcjonowaniu osób niepełnosprawnych oraz sposoby ich niwelowania,
 - bezrobocie wśród osób niepełnosprawnych,
 - statystyki dotyczące ogólnej sytuacji osób niepełnosprawnych zawierające m.in. rodzaj i stopień niepełnosprawności, skalę niepełnosprawności, wykształcenie osób niepełnosprawnych oraz aktywność zawodową.

W podejściu do problemu niepełnosprawności ważne jest także, aby uprościć i udostępnić na większą skalę dostęp do tworzonych statystyk. W działalności każdej badanej instytucji ważnym aspektem jest podejmowanie współpracy z innymi instytucjami w celu poprawy wymiany i przepływu informacji.

- + Ważne w pracy badanych instytucji są problemy rodzin wielodzietnych. Zjawisko to jest problemem, ze względu na to, iż zdecydowana większość rodzin wielodzietnych żyje w ubóstwie. Ponadto zarobki uzyskiwane przez rodziców, w rodzinach wielodzietnych rozkładają się na więcej osób, co powoduje, że rodziny te są biedniejsze. W związku z tym dokładne informacje na temat tych rodzin i ich sytuacji materialnej, pozwolą na wyrównywanie szans rodzin na życie w godnych warunkach.
- + Problemy osób starszych były również często wskazywane przez respondentów, jako te, którymi zajmuje się dana instytucja. Podkreślić należy fakt, iż z problemem tym wiążą się inne problemy, takie jak:
 - niepełnosprawność,
 - ubóstwo,
 - brak specjalistycznej opieki medycznej,
 - pozostawienie osób starszych bez opieki.

Brak informacji w tym obszarze objawia się głównie poprzez niewiedzę na temat warunków życia osób starszych. Badając sytuację społeczno-ekonomiczną seniorów należy każdorazowo zwracać uwagę na wielowymiarowość i kompleksowość tego zagadnienia.

- + W badaniu podjęto także temat niezdiagnozowanych odpowiednio „starych” i „nowych” problemów społecznych. Co warto podkreślić, problemy, które skutkują wykluczeniem społecznym, są w dużej mierze przyczyną nawarstwiania się kolejnych problemów, stąd można mówić o zjawisku wieloaspektowości i złożoności problemów społecznych, które powodują wykluczenie społeczne jednostek i grup.

Najczęściej wskazywanymi „**starymi**” **problemami społecznymi**, które dotąd nie zostały wystarczająco zdiagnozowane są:

- alkoholizm,
- niepełnosprawność,
- bezrobocie (w tym bezrobocie długotrwałe, kobiet będących poza rynkiem pracy, bezrobocie absolwentów).

Wymienione problemy są bez wątpienia zjawiskami istniejącymi od dawna, jednakże nie doczekały się odpowiedniej diagnozy. Dobre rozpoznanie tych tematów może pomóc w ograniczeniu powstawania patologii i wykluczeń społecznych.

Najczęściej wskazywanymi „**nowymi**” **problemami społecznymi**, które nie zostały dotychczas odpowiednio zidentyfikowane są:

- uzależnienia od nowych środków odurzających (w tym problem dopalaczy),
- przemoc rówieśnicza, agresja w szkołach (skala zjawiska),
- uzależnienia cywilizacyjne (zwłaszcza Internet, komputer, telefony komórkowe, itp.).

Wymieniane najczęściej problemy wskazywane jako „nowe” są ogromnym zagrożeniem dla funkcjonowania społeczeństwa, szczególnie dla młodzieży oraz dzieci. Nie przeprowadza się wielu badań oraz diagnoz tych zjawisk, dlatego też ważne jest odpowiednie, wyczerpujące oraz dokładne rozpoznanie tych zagadnień. Dzięki temu możliwe będzie stworzenie mechanizmów walki z tymi problemami oraz zapobieganie ich powstawaniu a także wczesna diagnoza osób, które są uzależnione.

- ✚ Niektóre problemy społeczne, z racji dużej dynamiki zmiany zjawiska, powinny być badane cyklicznie. Są to przede wszystkim badania dotyczące przemocy w rodzinie, alkoholizmu oraz bezrobocia.
- ✚ Istnieją problemy, których diagnoza oraz rozpoznanie jest niezwykle ważne z powodu m.in. zagrożenia utraty zdrowia lub życia jednostek, których dotyczy problem. Są to przede wszystkim problemy, które wywierają także znaczący, negatywny wpływ na poziom integracji społeczeństwa oraz stanowią pewną trudność:
 - bezrobocie,
 - przemoc w rodzinie,
 - uzależnienia cywilizacyjne.
- ✚ Wszystkie luki informacyjne w obszarach poszczególnych problemów społecznych odbijają się negatywnie na pracy podmiotów pomocy i integracji społecznej. Informacje, które są zdobywane, analizowane oraz udostępniane przez podmioty pomocy i integracji społecznej powinny być przekazywane przede wszystkim na szkoleniach i konferencjach, w bezpośrednim kontakcie. Każda instytucja powinna też posiadać własną, aktualną i prostą w obsłudze stronę internetową, na której zamieszczane będą wszystkie ważne dane w formie materiałów z konferencji i szkoleń (prezentacji).

REKOMENDOWANE OBSZARY BADAWCZE

W oparciu o badania ilościowe i jakościowe opracowana została lista tematów badawczych z obszaru polityki społecznej.

+ Rodzina:

1. Sytuacja materialna podlaskich rodzin;
2. Przemoc w rodzinie;
3. Warunki życia osób samotnie wychowujących dzieci;
4. Problemy rodzin wielodzietnych;

+ Bezrobocie:

1. Struktura bezrobocia w skali gminy;
2. Sytuacja osób długotrwale bezrobotnych;
3. Bariery powrotu na rynek pracy;
4. Sytuacja kobiet na rynku pracy,

+ Ubóstwo:

1. Przyczyny ubóstwa;
2. Sytuacja osób ubogich;
3. Lokalne zróżnicowanie ubóstwa;
4. Bariery wyjścia z ubóstwa;

+ Niepełnosprawność:

1. Statystyka osób niepełnosprawnych w skali powiatu;
2. Osoby niepełnosprawne na rynku pracy i edukacji;
3. Warunki życia osób niepełnosprawnych i ich rodzin;

+ Uzależnienia:

1. Przyczyny i skutki uzależnień od środków odurzających;
2. Problemy alkoholowe mieszkańców województwa;

+ Bezdomność:

1. Przyczyny bezdomności i mechanizmy radzenia sobie z tym problemem;

✚ **Dzieci i młodzież zagrożone wykluczeniem społecznym:**

1. Zjawisko sieroctwa migracyjnego w regionie;
2. Losy wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych;
3. Sytuacja dzieci w rodzinach zastępczych;
4. Formy i skala uzależnień wśród młodzieży;

✚ **Osoby starsze:**

1. Warunki życia osób starszych;